

وضعیت حیات وحش در افغانستان

افغانستان کشوریست کوهی، دارای ساختار پیچیده جغرافیائی و اقلیمی می‌باشد. این ساختار باعث تشکیل و پرورش انواع مختلف حیات بیولوژیکی گردیده‌است. اکثر مناطق، دره‌ها دشتهای افغانستان دارای اقلیم غیر مشابه می‌باشد. موجودیت چنین شرایط موجب آن گردیده‌است تا انواع مختلف حیات وحش را در خود جا و پرورش دهد. بیشتر از ۱۲۸ نوع جانوران پستاندار از نوع گوشتخوار و غیر گوشتخوار، ۵۰۰ نوع پرنده و هم‌گونه حیوانات خزنده، ذویاتین، ماهی‌ها و خزانشان توسط محققین داخلی و خارجی شناسائی گردیده‌است. عموماً زنده گی این نوع حیوانات در مناطق کوهی، جنگلی تالابها مانند ارتفاعات پامیر مناطق مرکزی و جنگلات مناطق شرقی افغانستان تثبیت گردید است. بعضی از انواع حیات وحش رو به انقراض بوده و کمتر موجودیت آنها تثبیت می‌گردد. از جمله ۴ نوع در معرض خطر ۱۲ نوع آن تحت تهدید انقراض ۵ نوع آن در تهدید شدن نزدیک است. تا اکنون ۷ نوع حیوان شنگل دار ۲۸ نوع گوشتخوار ۳۷ نوع خفاش ۲ نوع خرگوش یکنوع میمون ۳۴ نوع جویده وجود دارد از جمله بز مار خور و پلنگ برفی در حال منقرض شدن است. حیوانات وحشی مانند ببر شیر تازی پلنگ و آهو ختن دیگر وجود ندارد. دو نوع پرنده کمیاب بنامهای بلبل نهی و گندشک طلائی در افغانستان زیست می‌نماید. منابع آب‌های افغانستان غنی از انواع و اقسام ماهی‌ها؛ چه از نوع شیرماهی، گل ماهی (ماهی تروت) سگ ماهی می‌باشد. اکثر انواع حیات وحش آبی افغانستان در مناطق پامیر، آب‌های روان هندوکش مرکزی، جنوب هندوکش و آب‌های دریای هیرمند و کوچک‌تر زیست می‌نمایند. دریای آمو دارای ماهی‌های بزرگ و بدون خار می‌باشد که از اهمیت اقتصادی بر خور دار می‌باشد.

تاریخچه موجودیت حیات وحش در افغانستان

مشخصات ساختار جغرافیائی، اکولوژیکی و کوهستانی افغانستان زمینه نمو و بود و باش را برای نباتات و حیوانات مختلف مساعد ساخته‌است و این امر سبب زیست انواع مختلف حیوانات و نباتات شده‌است. در طول تاریخ اکثر مناطق افغانستان فاقد زیست انسانی بوده موجب تشکیل و تقویه حیات وحش شده‌است. بابر شاه مغولی (۱۵۳۰-۱۴۸۳) در کتاب خاطرات خود از موجودیت ببر و تازی پلنگ در افغانستان یاد آوری نموده‌است. این دو حیوان الی اواسط قرن بیست در دشتهای این کشور حیات بسر می‌بردند. گویند دوصد سال قبل در نورستان هرکسی که از خانه خارج می‌شد آهو و بز وحشی را می‌دید. در آن زمان در هر دره و دشت نوع حیوان و پرندگان مخصوص حیات بسر می‌بردند. امیر تیمور در اواخر عمر خود کتابی را از خاطرات خود نوشت. او ذکر نموده‌است که گله‌های شیر را در دشتهای کنار آمو دریا دیده‌است. پس از ورود تفنگ موجودیت حیات وحش روز تا روز کم گردید فعلاً تعداد آن نابود و تعداد در حال انقراض قرار دارند. ببر الی اواسط قرن ۲۰ در نزارهای کرانه‌های آمو دریا و شمال غرب افغانستان (مرغاب) زندگی می‌کرد که به سبب کاهش طعمه‌های اصلی این جانور یعنی آهو، گورخر و... و شکار بی رویه نسل آن منقرض شده‌است.

زیستگاه انواع جانوران در افغانستان

طبق تحقیقات دانشمندان زولوجی خوک در بادغیس و گلران هرات، گوزن سایبریایی در دره آجر، پلنگ برفی در مناطق شمال شرقی هندوکش، کفتار در دشتهای شمال غرب غرب و جنوب غرب آهو سفید در دشتهای شور و ارزنه شمال، نه نوع پشک، مانند کره کل، سیاه گوش، پشی پلنگ، پشک کوهی، پشک صحرائی، پشک جنگلی و...، خرس سیاه و میمون در مناطق کنر و نورستان، آهو رنگ و ختن در دره نور بزم خور در مناطق شمال شرقی و آهو مارکوپولو در دره‌های واخان پامیر دیده می‌شود. مار در تمامی نواحی بالخصوص مناطق خشکه و بیابانی افغانستان وجود دارند. اگرچه حیوانات کوچک و خزندگان در اکثر نواحی افغانستان ناشناخته مانده‌اند با وجود این همه یک سلسله تحقیقات ابتدائی صورت گرفته‌است. موجودیت ذو حیاتین کمتر دیده می‌شود. یک نوع آن از قبیل *Batrachuperus Musteri* در کوه‌های پغمان و کوه‌های مجاور آن دیده شده‌است. اقسام و انواع قوربکه، سنگ پشت، چلپاسه‌ها گؤدم سیاه وزرد غندل و جولا به کثرت دیده می‌شود. حیوانات وحش چون پشک‌های کوهی و دشتی، پلنگ برفی در صفحات هندوکش شمال شرقی و مرکزی وجود دارد. گرگ و روبه را می‌توان در همه نقاط افغانستان مشاهده نمود. تا حالا دو نوع شادی، خرس سیاه در بلندی‌ها و جنگلات مناطق شرقی و غربی افغانستان دیده شده‌اند که شادی‌ها از نوع هندی آن می‌باشند. بزهای سنگلدار و غیر سنگلدار، اقسام آهوها از جمله آهوی باختری و ترکی، گوسفند مارکوپولو، بز کوهی در سلسله کوه‌های هندوکش و کوه‌های صفحات مرکزی موجود اند و بعضی از انواع آنها از بین رفته و یا خیلی کمیاب می‌باشند. در مناطق آبهای استاده، تالابها دریاها جوی‌ها جهیل‌ها انواع ماهی‌ها حیات بسر می‌برند. پروژه‌های سروبی، کوکچه، نغلو، کجکی و کمال خال برای چندین مقاصد اعمار گردیده‌است. یکی از مقاصد زیستگاه حیات وحش و ماهی‌ها می‌باشد. یکی از ایستگاه‌های مهم پرندگان در افغانستان دریاچه آب استاده و تالاب ناور ولایت غزنی است که بیش از ۱۲۰ نوع از پرندگان آب باز در آن زندگی و رفت و آمد می‌کنند. کلنگ سفید سبیریایی که از پرندگان کمیاب است، در راه بازگشت از هند، در دریاچه آب استاده غزنی توقف می‌کند. انواع بسیاری از پرندگان از جمله مرغابی وحشی، قاز، پرستو، جل، بودنه، کبک، تیهو، شاهین، باشه و... زیاده دیده می‌شود. همچنین در حدود ۲۰ هزار فلامینگو (قاز حسینی) در کرانه‌ها و تپه‌های اطراف این دو ناحیه تخم گذاری می‌کنند.

دریاچه هارون صابری و پوزک، در امتداد مرز افغانستان و ایران، زیستگاه وسیع و مهم برای بسیاری از پرندگانی است که همه ساله زمستان را در آنجا سپری می‌کنند. در حدود ۱۹۰ گونه پرنده در دریاچه هامون و مناطق اطراف آن دیده می‌شود و در سال ۱۳۵۶ شمسی، بیش از هفتصد هزار پرنده آب باز و مهاجر در این دریاچه وجود داشته‌است. پرندگانی مانند دراج، توغدری، بقره قره، جل، آگن، تیهو، عقاب، سنقر، کرکس و... در حوالی دریاچه فراوان است. همچنین پرندگان مهاجری که از آسیای میانه به طرف هندوستان مهاجرت می‌کنند، مدتی را در دریاچه بند امیر می‌گذرانند.

در کوه‌های بابا بیش از ۱۵۰ نوع پرنده وجود دارد. تنگه سالنگ در خزان و بهار معبر عمده‌ای است برای زیادی از لک لک‌های سفید و سیاه، زاغ، و گونه‌های بی شماری از پرندگان دیگر، که از زیستگاه‌های زمستانی خود به مناطق شمالی مهاجرت می‌کنند.

جنگلهای شرق کشور (نورستان، پکتیا) آشیانه بسیاری از پرندگان هیمالیایی می‌باشد. انواع پرنده‌هایی چون قرقاول، طوطی، مینا، بلبل، کبک، سی سی، هدهد، باز، باشه، زاغ، بوم، کبک زری و غیره در این جنگلهای زندگی می‌کنند.

پستانداران

پستانداران به حیوانات اطلاق می‌شوند که مانند انسان تولید چوپه را نمایند و تا مدتی چوپه را از شیر خود تغذیه نمایند. در افغانستان تاکنون ۱۲۰ حیوان پستاندار تشخیص گردیده‌است. از جمله ۷ نوع حشرات ۳۴ نوع خفاش یک نوع میمون ۲۸ نوع گوشتخوار یک نوع سم دار ۹ نوع سنگلدار ۴ نوع خرگوش و ۳۴ نوع موش می‌باشد. در افغانستان پستانداران گوشتخوار مانند گرگ شغال روبه، کفتار، پلنگ، پشی پلنگ، پشک وحشی، موش خرما، راسو، دله خفک، سمور سنگی و غیرگوشتخوار مانند گوزن، جیره، خارپشت، بز آهو گوسفند سنجاب خرگوش گوسفند مارکوپولو گوزن آبی غزگو می‌باشد. علاوه بر این یکتعداد پستانداران ذومعیشترین یعنی گوشتخوار و علف خوار نیز وجود دارد مانند خرس سیاه خرس نوردادی و بعضی آنها هم در آب و هم در خشکه زندگی دارند مانند سگ آبی سمور آبی می‌باشد.

جانوران شناور

جانوران آبی افغانستان عبارتند از ۲۷ نوع ماهی مار ماهی سگ ماهی لقه سنگ پشت انواع قوربکه سگ آبی سمور آبی ، خرچنگ و غیره می باشد. سک آبی در مناطق مرکزی افغانستان یافت می شود حیوانات آبی در آبهای استاده رود خانه و ساحات آبی دیده می شود. ماهی بزرگ معمولاً در رود خانه هیرمند کوچک و آمودریا یافت می شود که دارای عمق زیاد می باشند.

پرندگان

در افغانستان پرندگان گوشتخوار و غیر گوشتخوار وجود دارد. تا اکنون حدود ۵۰۰ نوع پرنده گوشتخوار و غیر گوشتخوار تشخیص گردیده است. پرندگان گوشت خوار چون باشه شاهین کلمرغ و عقاب می باشد. از جمله قاچاق شاهین و باشه درین اواخر از دیاد یافته است. این پرنده طور قاچاق به پاکستان برده شده سپس به کشورهای عربی بفروش می رسد. باشه و شاهین را عربها بمنظور بدست آوردن صدف خریدمی نمایند. /> پرندگان غیر گوشتخوار پرندگان است که آواز مقبول دارد یا از گوشت آنها استفاده می شود. انواع که در افغانستان وجود دارد عبارت مرغابی، کلنگ سایبریائی، کوک زری، بوندنه، کبک، کنری، گل سر، شانه سرک، تیهو، بوندنه، لک لک، فاخته، قمری، بلبل، سی سی، کلنگ، سیاه سینه، کبوتر، زاغ، کرکس، قاز، جل، باز، هدهد، نیله زاغ، سائره، قره سینه، مرغابی، موسیچه، مینا، طوطی، جغد و... می باشد.^[۱]

انواع پرندگان افغانستان

در جهان امروزی ۵۰ فیصد پرندگان در تحت نام گنجشک شکلان یا گنجک سانان یا سبک بالان و ۵۰ فیصد در جمله غیر گنجشک شکلان می آید. حدود ۳۸ خانواده یا ۲۵۳ گونه پرندگان افغانستان از جمله غیر گنجشک شکلان یا غیر سبک بالان میباشد. ۲۴۷ گونه یا ۳۵ فامیل در جمله گنجشک سانان شامل اند. در نوشته زیر هر کدام از این خانواده ها چندین نوع را در خود دارند.

غیر گنجشک شکلان

کوکو ،هما ، عقاب ، کوربال ، سارگیه ، عقاب ماهیگیر ، مرگوشان ، اردک ها ، مرغابی ، آنقوت ، قاز ، قو ، کشیم قطان از مند حواصل لک لک باز میش مرغ چنگر یلوه کلنگ ، جل ، قرقاول ، بلدرچین ، بوندنه ، کبک ، سی سی ، ، قرقی ، لاشخوار ، قره ناز ، فلامینگ سنق تالابی باز شاهین ماهی خورک ، مرغان دریائی ، تلبله ، آبچلکها چاخ لق ، سلیم یان و خرو کلی ، گلاریول ، چاخ لق ، کج نول ، منقار دراز ، جاسان سیمرغان ، لیل ، یاشلک ، صدف خوار دارکوبها سبز قبا زنبورخور ، پرستو ، ماهی خوار ، زنبور خوارها ، کوکریان ، کبوتران ، طوطی ، کوکو ، جغدها ، شبگرد ، کاکایی مرغ قبا شانه سرک و دار کوبها میباشد.

گنجشک شکلان

چرخ ریسکان ، مگس خواران ، حشره خوار ، مگس گیر ، طرقة ، صعوه ، زیر آبروک ، میوه خور ، بال لاکه ، انواع سسکان ، بلبل ، چکاوک ، پرستو ، چلچله ، دم جنبانک ، درخت خیزک ، گندشک ، سهره ، زرد پر ، ساریا مینا ، زاغ ، بوجانگا ، سنگ چشمان ، شاهرخ طلایی ، عسل خورک ، درخت خیزک ، شیریک ، تیت کمر کلی ، دیوار خیزک ، الیکایی ، عسل خورک .

خزندگان

تا اکنون تحقیقات وسیع در مورد خزندگان صورت نگرفته است. با وجود این همه یک سلسله تحقیقات صورت گرفته است. انواع خزندگان مانند مارها که در کشور ۲۷ نوع آن و سوسمارها که ۲۳ نوع آن شناسایی شده است،

در همه نقاط دیده می‌شوند. انواع گزدم سیاه زرد؛ غنڈل در اکثر نقاط افغانستان بمشاهده می‌رسد. انواع سنگ پشت افغانی دارای جسامت کوچک بوده در نزدیکی آب حیات بسر می‌برند.^[۱]

خفاشان

خفاش «شب پرک چرمی» نوع پستاندار بوده معمولاً از حیوانات کوچک تغذیه می‌نمایند. حدود ۳۴ نوع خفاش بومی و معاصر تشخیص گردیده‌است. از جمله دو نوع آنرا می‌توان به مشکل یافت. خفاشان بومی دارای جسامت کوچک بوده در نزدیکی شهرها زندگی می‌کنند.

علل کم شدن حیات وحش در افغانستان

حدود ۸۵ فیصد از حیات وحش در کشور بنا بر عوامل متعدد از بین رفته‌است.

۱. غربت: در طول تاریخ شکار حیوانات بمنظور پوست گوشت و تفریح شکار گردیده باعث انقراض و یا نابود شدن حیوانات گردیده‌است. تعدادی زیاد از فامیله‌ها بمنظور تامین معشیت از شکار حیوانات استفاده می‌نمایند.

۲. عدم فهم ودانائی مردم: در حفظ حیات وحش و محیط زیست. اکثر مردم افغانستان حیات وحش را دادخدا و بی صاحب دانسته به شکار آن می‌پردازند.

۳. عدم پلان تدابیر و کنترل قوی از طرف دولت: در ۳۳ سال جنگ که جریان دارد دولت نتوانسته‌است در اکثردهات حاکمیت دولتی را تحقق ببخشند. بدین منوال لاقانونیت و خود سری درین مناطق مروج گردیده‌است.

۴. احصایه: تا اکنون دولت افغانستان احصایه قوی در مورد نفوس انسان در خاک ندارد چه رسد که از حیات وحش احصایه گیرد..

۵. درآمد: اکثر در افغانستان پروژه‌های رویکار می‌گردد که در آن راه درآمد وجود داشته باشد. وظایف مصرفی و بی درآمد را معمولاً بدوش انجیوها و خارجی‌ها می‌گزارند. و کس علاقمندی به چنین مسایل ندارند. فقد در ورقها برای رفع مسولیت چیزی می‌نویسند.

۶. قاچاق: یکی از بزرگترین عوامل نابودی حیات وحش قاچاق است. قاچاقبران جز پول به وطن و حیات چیزی فکر نمی‌کنند. خرید و فروش غیر قانونی قاچاق آثار تاریخی، الحجار قیمتی، حیوانات وحشی، پرند، پوست حیوانات، و نباتات نادر در افغانستان از مدتی بدینسو ادامه دارد. اکنون مافیای بین المللی که در کشورهای همسایه و دورتر لانه کرده توسط اجیران خود همه را به خارج کشور انتقال می‌دهند. روز تا روز دارایی عامه و ملی را غارت می‌نمایند.

۷. فقدان مواد غذایی: تخریب کشتزارهای طبیعی و قطع جنگلات باعث می‌شود که لانه و غذای یک تعداد از حیات وحش از بین رود با از بین رفتن چنین فکتور تسلسل طبیعی ایکوسیستم از بین رفته حیات وحش دیگر گرسنه باقی می‌مانند. درین صورت آنها مجبور می‌شوند منطقه را رهاکنند و یا بمیرند.

۸. بیابان زائی و شهری شدن زمین‌ها: در افغانستان رشد شهری شدن ۱۰ فیصد می‌باشد. که همه ساله محلات که حیات وحش زندگی می‌کنند تخریب می‌گردد. خشک شدن تالابها خشک سالی شکار بی رویه جمع آوری تخم و چوچه حیات وحش نیز از عوامل عمده‌است که بالای تعداد حیات وحش تاثیر دارد

۹ علل حفاظت حیات وحش

تسلسل طبیعی چنین است که زندگی هر حیات زنده با دیگر زنده جانان ارتباط مستقم دارد. در صورت انقراض یک حیوانات دیگر حیوانات آنقدر زیاد می‌شوند که دیگر برای آنها غذا نرسیده همه می‌میرند و یا دیگر حیوانات بنسبت کمبود غذا از بین می‌روند. انسانها نمیتواند بدون حیوان و نباتات زندگی نماید. به همین طور سایر زنده جانان بدون زنده جانهای دیگر نمیتوانند زندگی نمایند. یکتعداد حیوانات و حشرات مثلاً ملخ، موش، گنجشک و غیره بنام آفات یاد می‌شوند. ملخ و موش و گنجشک غذا صدها حیوان و پرند است. اگر یکی از این حیوانات در حالت انقراض قرار گیرد تعداد آفات از دید می‌یابد و این آفات به شهر هجوم می‌آورند. گاهی با خود مرض تباه کن را نیز می‌آورند. مگس و پشه را پرندگان جولاها خزندگان و غیره خورده نسل این حیوانات مضر را کنترل می‌نمایند. یعنی حیات وحش نه تنها در حفظ محیط موثر است بلکه انسانها را از امراض و آفات نیز محافظه می‌نمایند. تخم نباتات را مخفی می‌کنند باعث از دید فرش سبز می‌گردند. حشرات را می‌خورند.

۱۰ پارکهای ملی

پارکهای ملی افغانستان تالابها جنگلات طبیعی کوهها و دشتهای می باشد. الی اکنون مناطق دشت ناور غزنی، بند امیر ، جهیل هامون، جنگلات کنرها و پکتیا و بادغیس، قول آب چکان کابل، دره اجر، کوههای جنگل دار نورستان منحصی پارکهای ملی ما در نظر گرفته شده است. این کوهها از نظر محل بود و باش آهوی مار خور، خرس نصواری و بسیاری از حیوانات وحشی دیگر قابل توجه است سواحل دریای آمو از نظر گوزن باختری بسیاری حیوانات وحشی و پرند گان، معروف است. هامون پوزک و هامون صابری از نظر محیط زیست پرند گان مهاجر آبی مشهور اند. این پارکها پناه گاه هزاران جانوران می باشد. تالابهای افغانستان عبارتند از تالاب اشکمش در ولایت تخار، تالاب غور در ولایت فراه، تالاب غوری در ولایت بغلان، تالاب بغلان در ولایت بغلان، تالاب نور در ولایت غزنی، تالاب محمد در ولایت قندهار، دریاچه بند امیر در ولایت بامیان و بسیاری از نقاط دیگر مانند کوههای شمال شرقی و غربی و جنگلهای بدخشان از زیستگاههای مهم پرندگان مختلف به شمار می آیند.

جهیلها و مناطق پر اهمیت برای حیات وحش افغانستان

- ❖ هامون هلمند در جنوب غرب افغانستان
- ❖ هامون پوزک در جنوب غرب افغانستان
- ❖ هامون صابری در جنوب غرب افغانستان
- ❖ بند امیر در بامیان
- ❖ جهیل زرقول در بدخشان افغانستان
- ❖ جهیل چقمقتین در بدخشان افغانستان
- ❖ جهیل شیوا در بدخشان افغانستان
- ❖ جهیل سر غیلان بدخشان
- ❖ آب استاده غزنی ۲۷۰۰۰ هکتار
- ❖ در قد ۲۰۰۰۰ هکتار
- ❖ دشت ناور ۲۷۰۰۰ هکتار
- ❖ وادی هریرود ۳۵۰۰۰ هکتار
- ❖ امام صاحب ۲۰۰۰۰ هکتار
- ❖ جلال آباد ۲۵۰۰۰ هکتار
- ❖ قول حشمت خان ۱۹۰ هکتار
- ❖ وادی پیچ و وایگل ۱۲۰۰۰۰ هکتار
- ❖ دشت راجستان ۳۰۰۰۰۰۰ هکتار
- ❖ خوست ۱۵۰۰۰۰ هکتار
- ❖ سفید کوه ۲۰۰۰۰۰ هکتار
- ❖ وادی سالنگ ۲۰۰۰ هکتار

۱۴ منابع

انقرض حیات وحش در افغانستان نوشته وبگاه ارمغان ملی

<http://armaghanmille.wordpress.com/2010/11/04/> [۱]

* حیات وحش در افغانستان نوشته ویکی پدیا انگلیسی

جغرافیای طبیعی افغانستان نوشته سفارت کبرا ایران در افغانستان معلومات در مورد جهیلهها

<http://www.iranattache-afghan.ir/about-af/> [۲]

* شبکه اطلاع رسانی افغانستان گونه های جانوران در افغانستان

<http://www.afghanpaper.com/info/joghrafia/janevaranafghanestan.htm>

* خزندگان افغانستان نوشته جان ام ریگن درمورد انواع مارها و چلپاسه ها

<http://www.northwestwildlifeonline.com/Afghanistan%20Reptiles%20Homepage.htm>